

ŽGANČEVO VIŠEGLASNO DOPUNJAVANJE SVJETOVNOG I DUHOVNOG JEDNOGLASJA

LOVRO ŽUPANOVIĆ
Fišerova 3, Zagreb

Vinko Žganec je višeglasno dopunio (okvirno) 539 narodnih napjeva (posebice iz Međimurja) i od toga 325 objavio. Većina pripada vrsti više-manje jednostavne harmonizacije. Autor je detaljno analizirao 19 primjera Žgančevih višeglasnih dopuna svjetovnog i duhovnog jednoglasja i utvrdio da je na tom području svoje glazbene djelatnosti Žganec ostvario opus neosporne glazbene vrijednosti.

I.

1. Premda se na osnovi tri jednoglasna napjeva duhovnog podrijetla (dva iz *Citharae octochordae* i jednog iz naroda¹), objavljenih u zbirci *Hrvatski korali* (Zagreb 1912) s naznakom Žgančeva prezimena, može pretpostaviti da je on već tada ostvario i njihovu višeglasnu dopunu - tu se komponentu, međutim, može dokumentirano pratiti i razmatrati od 1916.² odnosno od 1917. godine.³ Otada do smrti Žganec je za razne sastave višeglasno dopunio 454 svjetovna narodna - dodajmo: ponarodna a i paranarodna - napjeva, a do kraja II. svjetskog rata i 85 duhovnih napjeva većinom iz naroda sa manjim dijelom iz zbirki *Pavlińska*

¹ To su: *Ptičice lijepo pjevaju* i *O Marijo, Bogorodice (Cithara octochorda) te Zdravo sveti Sakramente* (narod).

² Zbirka *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja*, sv.1.

³ Zbirka *Hrvatska crkvena pjesmarica*.

pjesmarica i *Cithara octochorda*. Ukupno ih je 539, etnički najviše iz fundusa hrvatskog naroda - posebice iz Medimurja ali i izvan današnjih granica SFRJ - a potom nekih drugih naroda današnje Jugoslavije.

2. Izvori iz kojih je autor ovog teksta došao do tog broja su:

a) Žgančevom rukom ispunjavani obrasci s naznakom *Prijava djela*, ali bez naslova iz obje tiskane zbirke medimurskih napjeva (1916, 1920) i iz zbirke *Pjesme jugoslavenskih Rusina* (1946)⁴;

b) pisačim strojem ispunjeni obrasci s nazivom *Popis dela*, u najvećoj mjeri identični s prvim izvorom ali s dodatkom naslova iz treće zbirke (1946) i s netočnim oznakama izvođačkih sastava u odnosu na istu⁵;

c) iscrpan popis Žgančeve (noine) ostavštine iz pera Miroslava Vuka (na uvidu mu hvala).⁶

Navedeni ukupan broj, međutim, u ovom je trenutku iz tehničkih razloga uputnije uzeti okvirno, jer je moguće da takvih radova (sađa izvan citiranih izvora) ima još. Uzme li se u obzir da se neki isti naslovi javljaju višekratno (tj. u verzijama za razne sastave)⁷, može se s priličnom sigurnošću reći da ukupan broj onih s različitim naslovima ne bi smio prijeći cifru 600.

Od (okvirno uzeto) 539 načinjenih višeglasnih dopuna Žganec je, što u raznim zbirkama, periodičkim publikacijama ili u vlastitoj nakladi, objavio 325 s prvog (svjetovnog) i 77 s drugog (duhovnog) područja, neke od njih i višekratno. Ostatak od (opet: okvirno uzeto) 137 takvih radova ostao je u rukopisu.

3. Te višeglasne dopune, bez obzira na područje pripadništva a prema (okvirno) iznesenom brojčanom stanju, radene su:

a) za vokalne sastave a cappella (396) i s pratnjom najčešće glasovira (41) odnosno orgulja (81) ali i tamburaškog orkestra (6),

b) za glasovir dvoručno (11) i četveroručno (2),

c) za tamburaški orkestar (1),

d) za gudački kvartet (1).

Od vokalnih sastava zastupljeni su solo-glas (uz pratnju) te dječji, ženski, muški i mješoviti zbor (ova dva sastava ponekad i sa solo-glasom). Dječji idu od jednoglasja do troglasja (jednoglasni su obvezatno uz pratnju glasovira), ženski i mješoviti su (bez pratnje ili s njom) troglasni i četveroglasni, dok su muški isključivo četveroglasni i a cappella.

S formalne strane dopune idu od pojedinačnih (strofnih) ostvarenja (takvih je najviše) do radova mikrosuitnog te rapsodijskog tipa.

⁴ Izvornici danas u Zavodu za zaštitu autorskih malih prava, Zagreb.

⁵ Izvornici danas u Odelenju za zaštitu autorskih prava, Beograd.

⁶ Ostavština je danas pohranjena u Zagrebu, Gajeva 2 B.

⁷ Na primjer ovi naslovi: *Ciganska* (dječji, ženski zbor), *Krastavca* (ž., muški, mješoviti), *Lehku noć* (dj., ž., m., mj.), *Mura, Mura* (dj., ž., m., mj.), *Snočka sam se* (solo, m.), *Šetal sam se* (solo, m.), *Tu za len* (dj., mj.), *Vu mlaki se hrvavam* (solo, mj.), *Zelena j' lipa* (dj., m.), *Zvira voda* (solo, mj.).

II.

1. Prema uvriježenoj praksi, višeglasno dopunjavanje nekog jednoglasja može se ostvariti na dva načina:

a) dosljedno provedenom homofonizacijom odgovarajuće jednostavne pratnje u svrhu isticanja izvorne melodije,

b) blažom odnosno intenzivnijom polifonizacijom dopunjavajućeg pratilačkog tkiva, ostvarenom korištenjem markantnih motiva iz izvorne melodije.

U prvom slučaju radi se o harmonizaciji, a u drugom o obradbi na nižem odnosno višem stupnju. Za prvi slučaj uzimamo kao primjer dopunu *Lijepe naše* J. Gotovca, za niži stupanj drugoga dopunu napjeva *Oj, more duboko* istog autora, a za viši stupanj ostvarenje *Voda zviru* J. Štolcra-Slavenskoga.⁸

2. U izvoru spomenutom ad a) u prethodnom poglavlju Žganec je od 165 svojih višeglasnih dopuna svjetovnih napjeva njih 153 u rubrici "Obradivač" označio slovom "o" (=obradba), 7 slovom "h" (=harmonizacija), dok je za 4 rapsodije i za *Međimurske plesove* (za tamburaški orkestar) stavio crtu (-) smatrajući se za ta djela skladateljem. S druge strane, sve dopune (68) duhovnog jednoglasja označio je slovom "o". Znači da je klasificirao ukupno 233 svoje višeglasne dopune.

Izvan ove autentične Žgančeve klasifikacije - a u odnosu na (okvirno navedeni) broj 539 - ostalo je 306 dopuna.

3. Ne ulazeći u ovom trenutku (iz tehničkih razloga) u provjeru svih Žgančevih klasifikacija vlastitih višeglasnih dopuna, zadržimo se samo na onima duhovnih napjeva što su objavljene a cappella 1925. godine u II. svesku zbirke *Hrvatske pučke pobjeve iz Međimurja (crkvene)*.⁹ Njih je, vidjeli smo, Žganec sve označio slovom "o". Ta oznaka danas je za autora ovog teksta neodrživa u 49 slučajeva jer se radi o (više-manje jednostavnoj) harmonizaciji, dok bi dopuna u 14 slučajeva mogla odgovarati obradbi nižeg a samo u jednom - i to slobodnije shvaćenom - slučaju višeg stupnja¹⁰ Ukoliko je, pak, podrazumijevao (u rukopisu navedenu) orguljsku pratnju - koja je prema uvidu u njegove takve dopune, objavljene u časopisu *Sveta Cecilija* podređena zboru s iznimkom kraćeg uvodnog odsjeka - Žganec je i tada većinu svojih takvih dopuna klasificirao previsoko. Takav u biti jednostavan odnos Žganca prema višeglasnom dopunjavanju duhovnog jednoglasja mogao bi se opravdati protagonistovom spoznajom s obzirom na

⁸ Za to ostvarenje (i njemu slična) autor ovog teksta rabi termin "poluizvorno djelo" s obzirom da cantus firmus (tj. glavna melodija) nije proistekao iz imaginacije (navedenoga) glazbenika već je uzet iz nekog njemu tuđeg izvora. Njegov rad s posuđenim cantusom firmusom, međutim, očituje sve značajke samosvojnog stvaralačkog čina.

⁹ Objavila ga je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (Zagreb). Broj dopuna iznosi 64.

¹⁰ Taj jedan (mogući) slučaj (za autora ovog teksta) je dopuna napjeva *Hote skupa* iz Malc Subotice, donesena pod br. 100 na str. 58-59 spomenutog sveska. (Vidi nešto kasnije i notni tekst.)

primjerenost dopuna u odnosu na karaktere napjeva i na mjesto njihova izvođenja (crkva).

4. Ali, bez obzira na naš današnji odnos prema Žgančevim klasifikacijama vlastitih višeglasnih dopuna duhovnog (kao i svjetovnog) jednoglasja, činjenica je da su one koje je autor ovog teksta uspio pregledati¹¹ zborni radene "uglavnom čitko. Glasovi su vođeni pregledno i muzikalno, ostvarujući najčešće fine akvarelske ugodaje."¹²

"Međutim, takva s obzirom na usklađenost sa zbornom tehnikom, ta višeglasna dopuna - što se tiče Žgančeva odnosa prema njezinim zakonitostima - prikazuje njega u dvovrnom svjetlu. Žganec-dopunjavatelj napjeva iz prvog sveska međimurskih popijevaka (1916) sav je u stanovitoj podložnosti školskim pravilima, kojima je zaista temeljito ovladao." Takav je i godinu dana kasnije u višeautorskoj zbirci *Hrvatska crkvena pjesmarica*. "Tri godine potom (u II. svesku međimurskih popijevaka) on je, pak, toliko iznad školskih pravila, da ih primjenjuje ne samo s vidnom lakoćom nego i sa slobodama od kojih ona u slučaju posebice prvog dijela napjeva *Vu mleki se hmivam* predstavlja stvarnu negaciju upravo tih i takvih zakonitosti. Svojim prvim dijelom kao da izravno nadovezuje na čudesan mješoviti zbor *Voda zvira* J.Štolcra-Slavenskoga, ona je tada djelovala kao zamamljivi ali nažalost neiskorišteni putokaz u jednu stvaralački neobično zanimljivu glazbenu avanturu na ovom području."

¹¹ To su sve duhovnog te gotovo sve tiskane svjetovnog karaktera za vokalne sastave.

¹² Taj citat potpisanoga i iduća dva preuzeta su sa stanovitim dopunama iz njegovog teksta "Stvaralačko-razvojni princip kao sustavnost u opusu Vinka Žganca", objavljenog najprije u časopisu *Sveta Cecilija* (1976/46, br. 2, str. 38-40), a potom - ali, zbog tiskarskog previda, s nepotpunim naslovom (nedostaju riječi "u opusu Vinka Žganca") - u časopisu *Medimurje* (1987, br. 11, str. 155-160).

31. Vu mleki se hmivam.

Larghetto con espressione

Dekanović,

1

Vu mle - - ki se hmi - vam,

Pripjev.

v pe - ča - - lat se bri - seni. O-sem

naj-set gumbov, o-sem - naj-set gumbov.

Popevam veselo,
Vidiš pajdas čelo
Osemnajset...

Kak su lepi zlati,
S perom počesani
Osemnajset...

To je piela draga
S horvackog orsaga
Osemnajset...

Gledi moje lasi,
Kak su lepi zlati.
Osemnajset...

S perom počesani,
V kite navezani.
Osemnajset...

S horvackog orsaga,
S Petervaradina.
Osemnajset...

Vrlo blagi odraz tih sloboda mogao bi se - imajući u vidu maloprije navedenu misao o namjeni višeglasnih dopuna duhovnog jednoglasja (crkva) - na tom (duhovnom) području osjetiti u ovom primjeru:

221. **Sim šetujte, o dušice . . .**
(Od Majke Božje Vinske.)

2

Poturen.

The musical score is written for two staves (treble and bass clef) in 3/4 time. The key signature has one flat (B-flat). The melody is marked with a '2' and 'Poturen.' (Ad libitum). The lyrics are: Šim še - tuj - te, o du - ši - ce, pred Ma - ri - je Ko - - ja - vu ol - ta - ru se - di, nas greš - ni - ke sve - to li - ce mi - lo gle - di.

"Upravo navedene tri edicije - objavljene u vremenskom rasponu od svega četiri godine - najbolji su teren za spoznavanje razvoja Žganca i kao dopunjavatelja svjetovnog i duhovnog jednoglasja i kao glazbenika u širem smislu. On je između 1916-1920. godine učinio veliki korak naprijed, i to na jednom vrlo osjetljivom području - neusporedivo brže nego, na primjer, na melografskom. A tada (1920) mu je bilo 30 godina.

Dovinuvši se kao harmonizator/obrađivač do naznačene točke, Žganec je do kraja života ostao više-manje uglavnom u granicama njezinih odrednica. Ne primjenjujući više politonalitetske paralelizme iz (prvog dijela) napjeva *Vu mleki se hmivam*" niti (svjesno upotrebljene) usporedne kvinte iz početnih taktova napjeva *Sim šetujte*, "ali pokušavajući - doduše - u *Slavonskoj rapsodiji* za muški zbor svoj harmonijski jezik obogatiti značajkama pentakordalnog kromatskog niza (tj. tzv. "istarske ljestvice"), on je na području o kome je riječ ostao na razini II. sveska (iz 1920): zbarski čitak i gibak".¹³[..].

¹³ Stanoviti prigovor zbarskoj čitkosti i gipkosti Žgančevih dopuna duhovnog jednoglasja i njegovu odnosu prema (nekim) starim načinima u kojima su doučni napjevi ostvareni prisutan je u tekstu Franje Hrga "O Žgančevim harmonizacijama medimurskih crkvenih napjeva", objavljenom u časopisu *Sveta Cecilija*, 1991/61, br. 1, str. 6-9. (O drugoj će tezi, što se tiče

5. a) Kao dokaz onome što je prije rečeno evo nekoliko primjera:

- Za primjere jednostavne ali učinkovite harmonizacije neka s područja svjetovne glazbe posluži dopuna napjeva *Vuprem oči*, objavljena u prvom svesku zbirke *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja* (1916), o čijoj će metričnosti u zabilježbi Žganca biti govora kasnije,

42. Vuprem oči.

3

Čeznutljivo. **Selnica.**

Vu - prem o - či vu to ne - bo vi - se - ko;

tam ja vi - dim: sve - tle zvezde i - gra - ju.

Či mi bole jasne zvezde igraju,
Bole moje mlado srce kalaju.

Međimorje, kak si lepo zeleno,
Cveticem si ti meni obgrajeno.

Počela se travica zeleniti,
Moja draga, ne smim se ja ženiti.

Još me budeš mali časak čekala,
Makar buš se saki denek plakala.

starih načina, biti još govora.) Na uvidu u rukopis i dozvoli za njegovo korištenje potpisani zahvaljuje Fr. Hrgu.

a s područja duhovne glazbe dopuna napjeva *Klanjamo ti [!] se II:*

8. Klanjamo ti se . . .

4

II.

Dekanovci.

Kla-nja-mo ti se, ži - - vi kruh 'an -

gel - - ski, Bog i člo - vek skup, Bog pra-vi-ne-be-ski.

- Dopune napjevâ *Raca plava po Dravi* iz II. sveska navedene zbirke (1920) i *Dika Bogu na visini* predstavljaju primjere sa skromnom primjenom imitacije u drugom odsjeku:

5 **13. Raca plava po Dravi.**
Allegretto scherzando. Dekanovci.

The musical score is written for two voices and piano accompaniment. It consists of three systems of staves. The first system has the lyrics: "Ra-ca plava po Dravi, korpu ne-se". The second system has: "Ej haj, to le-to, na gla-vi. Ej haj, da nam ru-ži - ce cvetu!". The third system has: "Ej haj, to le-to. Ej haj, da nam ru-ži - - ce cvetu!". The piano accompaniment features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes.

Videl sam te na brodu	V žito sam se zgedaval,
Poznal sam te po-hodu, Ej haj . . .	K sebi sam te vuzaval.
Videl sam te v gorlčaj,	Čekal bum te do kmice.
Poznal sam te po špicaj,	Dojđ k meni v gorice.
Štela si mi se skriti,	Či me oces zeniti,
Da si plela vu žiti.	Ne smeš drugam hođiti.

Rekel sam ti predlani,
Naj bu ljubav med nami.

21. Dika Bogu na visini . . . *

(Iz Kermanove zbirke).

Allegro.

Poturen:

6

Di - ka Bo - gu na vi - si - ni, a mir lju - dem na ni - zi -
Ki go - der su do - bre vo - lje, ter Bo - gu su svi po - vo

Di - ka Bo - gu, a mir lju -
Ki go - der su, ter Bo - gu

ni, Hva - li - mo te za ve - li - ku
ni, Hva - li - mo te za ve - li - ku
dem, su, dem, su.

i pre - slav - nu tvo - ju di - ku, ar si ti sam
i pre - slav - nu tvo - ju di - ku, ar si ti sam

Bog ne - bes - ki, kralj zemeljski i an - gel - ski.

O ti, Božji sin jedini, Zveličitel naš ljubljeni.
Jezus Kristuš milostivni, za nas aldov fčinjen križni.
Z Ocem Bogom gospoduješ, z Duhom svetm ti kraljuješ;
Jednu hvahu i poštenie vam trem daje sve stvorenje.

- Zanimljiva je Žgančeva dopuna napjeva *Dil, dil duda* i *O Marija, Majka Božja*, o kojima će se (također) prozboriti kasnije:

7 **22. Dil dil duda ...**
A la pastorale. Dekanovci.

Dil dil duda, dil dil du-da, z Le-ti-ne ci-

Dil - dil

ga-ni, z Le-ti-ne ci - ga-ni, Aj-aj to-to-to!

du-da; dil - dil du-da. Dil-dil du - da;

Aj-aj to-to-to! Z Le-ti-ne ci - - ga-ni!

dil-dil du - da; dil - dil du-da.

Dil ... Žena ti je huda ... Ajaj ...
Dil ... Zdrapana je bunda ... Ajaj ...

202. O Marija, Majka Božja . . .

Dekanovel.

8

O Ma-ri - ja, K te - bi kri - či, Maj-ka Bo-žja, du-ša mo-ja, Maj-ka mi-lo-ard - no - sti, po-stav-le - na v ža-lo - sti.

Prpjev.

Smiluj se -zvr-hu me - ne, o Ma - ri - ja, pro-sim te - be.

Ar me boli srca, to je,
Kajti dobro spoznavam
Dare božje, grehe moje,
Zato tebe zazavam.

Smiluj se...

Najmre pako, kada pošli
Bude z sveta ovoga,
I na sud on teški došli
Boga sudca strašnoga.

Smiluj se...

Ah kajem se z srca moga
I zdihavam prežučno:
Kaj zbantual dragog Boga
Jesam mrško i ružno.

Smiluj se...

Da mi Ježuš moj rasveti
Od tud srečno da pošti,
Šakramente svete vzeti,
K Tebi v nebo da došti.

Smiluj se...

Kajti Boga ljubiti sada
Ja obećam do smrti,
Da već grešiti ne ću sada,
Raški hoću vumreti.

Smiluj se...

Daj, da zadnja reč mi bude;
Ježuš, Jožef, Marija
Smrtne kad početim trude,
Pomoć tvu da spoznam ja.

Smiluj se...

Hoću se prav spovedati
I pokoru činiti,
Orešne prilike bežati,
Poželjenja vkrotiti.

Smiluj se...

Ah, za sluka tvoga make
Vse, kaj prošim, podeli,
I vu tvoje primi ruke
Dušu, kad se odeli.

Smiluj se...

Ah, da mi se Bog smiluje,
Da mi grehe otpusti,
Milost da mi svu daruje,
Moli majka milosti.

Smiluj se...

O Marija, kod vsakoga
Jesi Ti pomoćnica,
Auda suze glača moga
Primi slatka Devica.

Ar si svigdar dobra Mati
Zavjetnica kresnika:
All ne daj mi vmirati,
Dokicem nemam mešnika.

Smiluj se...

Dika Ocu, dika Sinu,
Dika Duhu svetomu,
Kak je bilo na početku,
Tak i sada i svigda:
Slavno budi inte Ježuš,
Slavno ime Marija!

- Dopuna napjeva *Truden hodim, truden šećem* sa svojom (mogli bismo reći) bimetričnošću a time i stanovitim harmonijskim suzvučjima slobodnijeg tretmana stoji kao obradba na granici nižeg i višeg stupnja. Adekvatni primjer s područja duhovne glazbe nije bilo moguće pronaći, po svemu sudeći zbog pretpostavke navdence pri kraju 3. odsjeka ovog poglavlja.

9 Allegretto. Prelog.

Tru - den ho - dim, tru - den še - ćem,

ja - prez dra - ge ži - vet ne - ćem.

i prez sa - ke dru - ge le - ka,

sa - mo prez te dra - ga tes - ko.

- I za završetak ovog kratkog uvida u Žgančevo dopunjavanje svjetovnog i duhovnog jednoglasja evo najprije dopune svjetovnog napjeva *Prvo leto služim*, prave obradbe višeg stupnja, bogate polifonizirano vođenim dionicama izrađenim tehnikom bliskom slobodnijem kanonskom imitiranju izvorne melodije,

10 **35. Prvo leto služim.** *Allegro.* Macinci.

Pr-vo le-to slu - žim, služim, kokoš sam za-
Pr-vo le-to služim, slu - žim,
slu - žil Pr-vo le-to slu - žim, slu - žim,
Pr-vo le-to slu - žim,
kokoš sam za-slu - žil, Pr-vo le-to
kokoš sam za - služil. Moja kokoš z belim perjem,
mo-ja kokoš z belim perjem pišcan-ce va - li.
piš - can - - - ce va - - - li.

Drugo leto služim, služim, racu si zaslužim:
Moje raca blato taca, moja kokoš z belim perjem piščance vali.
Treće leto služim, služim, gusku si zaslužim:
Moja guska vodu pluska, moja raca ...

pa neusporedivo skromnijeg sličnog slučaja na duhovnom području:¹⁴

11

100. Hote skupa. Mala Subotica.

Grave.

1. Ha -- te sku - pa ve - se - lit se, Tam vu
Ar je doš - lo zve - li če - nje. Vu Be -

2. O - - vo de - - te ja - - ko le - po, Nje - mu
Rav - no ta - - ko kak kru - ljev - sko. Tak je

Andante. Priljev.

Na - za - re - tu je, le - ži v mr - zloj
tle - he - mu. ju - de, gol na tvr - doj

je i - - me Je - - zuš,
an - gel na - zves - til.

šta - li - ci, *pp* Po - či - - vaj, i spa - - vaj.
sla - mi - ci;

¹⁴ Vidi bilj. br. 10.

Agitato.

Nu-naj spa-vaj, ma-lo de-te, svi ga ta-ki po-ho-di-te;
Nu-naj spa-vaj ma-lo de-te

Nu-naj spa-vaj ma-lo de-te, svi ga ta-ki

cresc.

vu mi-ru naj po-či-va.

po-ho-di-te! Vu mi-ru naj po-či-va!

b) U svojim višeglasnim dopunama jednoglasja Žganec je ostavio i dva dokaza prožimanja napjeva svjetovnog i duhovnog karaktera; drugim riječima, dva dokaza s tzv. kontrafakturom teksta. Dodajemo, da je na prvi slučaj djelomično upozorio i sam Žganec, a da drugi očito nije bio zapazio.¹⁵

¹⁵ Djelomično upozorenje Žganec je 1925 donio u *Dodatku I* ("Primjedbe k nekim popijevkama"), a uz napjev br. 120 (*Oj, djetšce moje drago I*) ovim riječima:
"Studiju o ovoj popijevci napisao je dr. Milovan Gavazzi u 'Sv. Ceciliji' g. 1919, str. 96-99. To je melodija općenito hrvatska, pjeva se u Slavoniji (Podgajci! vidi rečenu studiju). Motivi ove popijevke dolaze u poznatoj popijevci 'O Marijo, Bogorodica'. (Br. 203)." ... Usp. *Hrvatske*

Za kratki uvod u dokumentiranje prvog slučaja neka posluži najprije drugi dio (završetak) napjeva iz *Citharae octochordae* (I. izdanje, 1701) s naslovom *O Maria Bogorodicza*:

12

O MARIA BOGORODICZA . . . CO I (1701),
CZAVRŠETAK) str. 375

PO-DE- LI NAH TVU MI- LOS- CHU DE-VA MA-RI- A

PRE-MI LOZ-TIV-NA.

Detailed description: The image shows two staves of handwritten musical notation in G major (one sharp) and 4/4 time. The first staff contains the melody for the first line of lyrics, and the second staff contains the melody for the second line. The notes are simple, mostly quarter and eighth notes.

a onda napjev *Doletel je sivi sokol* iz III. knjige Kuhačeve zbirke *Južno-slovenske narodne popievke* (1880):

13

ANDANTE CON MOTO DOLETEL JE HRV. ZAGORJE
KUHAC, JNPI/W. 808

DO-LE-TEL JE SI-VI SO-KO Z VU-GER-SKE ZEM-LE,

Z VU-GER-SKE ZEM-LE.

Detailed description: The image shows two staves of handwritten musical notation in G major and 4/4 time. The first staff contains the melody for the first line of lyrics, and the second staff contains the melody for the second line. The tempo is marked 'ANDANTE CON MOTO'. The notes are simple, mostly quarter and eighth notes.

pučke popievke iz *Medimurja II. svezak (crkvene)*, bilj. 9, str. 162. - Za Gavazzia vidi njegovu studiju Prilog narodnim melodijama u *Cithari octochordi*, ponovno objavljenu 1988. u knjizi Milovan Gavazzi, *Izabrani radovi s područja glazbe* (Zagreb), str. 50, iz čega je vidljivo da se ne radi o studiji o ročnom napjevu već samo o spominjanju njega (s notnim primjerom) s obzirom na njegovu povezanost s našim primjerima br. 14 i 15.

Slijede Žgančeve višeglasne dopune napjeva *Sejaj, sejaj bajžulek*

14 33. *Sejaj, sejaj bajžulek.*

Mil. III. Štrigova.

Se - jaj. se - jaj baj - žu - lek. Se - jaj

se - jaj. dra - ga lju - ba. baj - žu - lek.

baj - žu - lek.

Detailed description: This is a musical score for a piece titled '33. Sejaj, sejaj bajžulek.' It is marked 'Mil.' and 'III.' and attributed to 'Štrigova.' The score consists of two systems of music. The first system has a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is written on a single staff with lyrics 'Se - jaj. se - jaj baj - žu - lek. Se - jaj' underneath. The second system also has a treble clef and the same key signature. The melody continues with lyrics 'se - jaj. dra - ga lju - ba. baj - žu - lek.' and 'baj - žu - lek.' below it. The bass line is present in both systems but does not have lyrics.

pa *Oj detešce moje drago* I:

120. *Oj detešce moje drago . . .*

15 Allegretto. I. Dekanović.

Oj de - te - šce - mo - je dra - go, ve - se - - la sam

Detailed description: This is a musical score for a piece titled '120. Oj detešce moje drago . . .'. It is marked '15 Allegretto.' and 'I.' and attributed to 'Dekanović.' The score consists of a single system of music. The melody is written on a treble clef staff with a key signature of one sharp (F#). The lyrics 'Oj de - te - šce - mo - je dra - go, ve - se - - la sam' are written below the staff. The bass line is present but does not have lyrics.

ti! Ti si mo - je mi - lo bla - go, spa - va -

lo bi ti, spa - va - lo bi ti.

Sinek, sinek, moj ljubljeni,
Nuder zaspi ti;
Oj golubek moj mileni,
Sve moje si ti.

Tebe otec ljubi, slavi,
Vrhu svih ljudi,
Kajti si mu sinek pravi
I nitko drugi.

Lepa moja ti ružica,
Mili sinek moj;
Lepo dišuću ljubica,
Željni golub moj.

Ljubezan je sin moj dragi
U pelenicah,
Kako krotko spava blagi
Sad u jasicah.

Na nebesih sve zvezdice
Kralju svetlju,
I veselo svud ptičice
Njemu pevaју.

Oj pastiri svu noć bdeći
Gori stanite,
Mladom kralju prihodeći
Dare nosite.

Činjenica (1) je da su oba napjeva gotovo identična s pretpostavljajućim prvenstvom narodnog svjetovnog predloška pa onda njegova refleksa u duhovno područje. Harmonijska im je dopuna uglavnom ista s tek mjestimično različitom akordikom.

Za prvi primjer drugog slučaja poslužiti će Žgančeva harmonizacija svjetovnog napjeva *Lehku noć*:

37. Lehku noć.

16

Veselo. Vratišinci.

Leh - ku noć, leh - ku noći A - li - ne
Leh - - - - - ku noći

Detailed description: This system shows the first two measures of the song. The melody is in a major key with a 2/4 time signature. The lyrics are 'Leh - ku noć, leh - ku noći A - li - ne'. The bass line provides a simple accompaniment.

sva - ko - mu; sa - mo je - noj ru - ži - ci,

Detailed description: This system continues the melody. The lyrics are 'sva - ko - mu; sa - mo je - noj ru - ži - ci,'. The musical notation includes a treble and bass staff with notes and rests.

Pripjev.

Ton - će - ko - vojli du - ši - ci. Maj namu Ton - ček

Detailed description: This system is the chorus, marked 'Pripjev.'. The lyrics are 'Ton - će - ko - vojli du - ši - ci. Maj namu Ton - ček'. The melody is more rhythmic and features a prominent bass line.

za - bu - di, to Ma - ri - ja do - sto - ji.

Detailed description: This system continues the chorus. The lyrics are 'za - bu - di, to Ma - ri - ja do - sto - ji.'.

Do - stoj Bog, do - stoj Bog, Je - suš i Ma - ri - ja.

Detailed description: This system concludes the chorus. The lyrics are 'Do - stoj Bog, do - stoj Bog, Je - suš i Ma - ri - ja.'.

a za drugi (s područja duhovnog karaktera) *Pastir zove si druga:*

17

107. Pastir zove si druga.

Poturen.

Pa - stir zo - ve si dru - ga, ka - že, da bu vre zor - ja:

sta - ni ho - di br - zo sim, ar je - ču - ti glas z vi - sin.

Kaj si počel tu vikati.
Pusti ljudi v miru spat.
Jošće nije pol noći:
To poznaju me oči.

Alli otpril oči tve.
Pogledj, luči ne gore.
Čuj kričeće anđele.
Ter se zvičel s postela.

Ak se ne ćeš probuditi.
Druge moram zvatit li,
Ja te ne ću bantuvat.
Neg pastire idem zvat.

Činjenica (2) je da je podudarnost, zasad bez identificiranog izvorišta ali s mogućim primatom onoga duhovne ugodajnosti, očital

Ta dva dokaza nisu, dakako, i jedina. Budući da je sličnost i u još nekoliko slučajeva - koje Žganec također nije bio zapazio - prisutna više ili manje, jasno je da je u narodnom melosu međimurskog područja dolazilo do podmetanja tematski i sadržajno drugačijeg teksta na relaciji svjetovno-duhovno. Zasad je, bar autoru ovog teksta, nemoguće izričito ustvrditi redosljed kontrafakturnog postupka, zbog čega ga je i naznačio isključivo na načelu pretpostavljanja.

III.

1. Danas je potpuno shvatljivo da je Žganec u svom glazbeničkom radu - znači, i na području o kome je riječ - očitavao sve pozitivne i negativne značajke izvora na kojima se kao glazbenik odgajao i kojima je u najvećoj mjeri ostao vjeran do kraja života. Međutim, iako preko njih nužno vezan za postulate europske glazbene tradicije, on je urođenim instinktom za narodni melos posebice svog rodnog kraja umio progovarati i glazbenim izričajem drukčijim od onoga kojeg je usvojio u radu sa svojim učiteljima, prvenstveno s Franjom Duganom starijim.

Zato mu ne treba suviše zamjeriti što je, na primjer, u zabilježbi napjeva poneku osebniju narodnu konstrukciju stavljao u okvire "normalnosti"¹⁶, ili napjev ostvaren u nekom od starih načina bilježio sa suvišnim predznacima¹⁷, ili što nije osjetio da je napjev *Dil, dil duda* u miksolidijskom načinu a ne u duru s modulacijom (u drugom dijelu) u tonalitet dominante.¹⁸ Uostalom, i sam se prije tridesetak godina suglasio s prve dvije zamjerke što mu ih se usudio iznijeti autor ovog teksta, dok se s (njegovom) trećom - usprkos harmonizaciji M. Magdalenića pa obradbi autora ovog teksta, izrađenima u okviru spomenutog načina - nije mogao ni htio složiti.¹⁹

¹⁶ Na pr. napjev *Vuprem oči* u shemu 4+4 takta umjesto 5+5 taktova. Usp. i Žgančevu kasniju zabilježbu istog napjeva u ediciji Vinko Žganec, *Hrvatske pučke pobjevke iz Međimurja*, knj. I, Zagreb 1990, pr. br. 1 na str. 9.

¹⁷ Na pr. napjev *Raca plava po Dravi* u dorskom na f s predznakom "des" te (napjev) *Ah, hvale si vredno sveto križno drvo* (također u dorskom) na d s predznakom "b".

¹⁸ Franjo Hrg u navedenom tekstu smutra da bi se u istom načinu morao tretirati i duhovni napjev *O Marija, Majka Božja* (koji je Žganec dopunio u F-duru, usp. notni pr. br. 8) te donosi takvu višeglasnu dopunu (vidi n.pr. br. 19).

¹⁹ Zamjerke autora ovog teksta odnosile su se samo na dopune napjeva svjetovnog karaktera. (O onima duhovnim tada nije bilo riječi.)

DIL, DIL, DUDA

Zapisao: V. Žganec
 Objavio: L. Županović (1970)

18

Z LE-TI-NE CI-GA-NI
 DIL, DIL, DU-DA, DIL, DIL, DU-DA, Z LE-TI-NE CI-GA-NI, CI-
 Z LE-TI-NE CI-
 DIL, DIL, DU-DA, DIL, DIL, DU-DA, DIL, Z LE-TI-
 NI, AI, AI, TO, TO, TO, AI, AI, TO,
 AI, TO, TO, TO, AI, TO, TO, Z LE-TI-NE CI-GA-NI.
 -GA-NI, AI, AI, TO, AI, AI, TO, TO, TO, TO,
 -NE CI-GA-NI. AI, AI, AI, AI, TO, TO, TO, Z LE-TI-NE CI-GA-NI.

19

O Marija, majka Postaja...

Karav. F. Hrg (1970)

Handwritten musical score for the first system of 'O Marija, majka Postaja...'. It consists of two staves. The upper staff is a vocal line with lyrics: 'O Marija, majka Postaja, majka milo-rodna, majka milo-rodna, majka milo-rodna, majka milo-rodna'. The lower staff is a piano accompaniment with chords and rhythmic patterns.

Handwritten musical score for the second system of 'O Marija, majka Postaja...'. It consists of two staves. The upper staff continues the vocal line with lyrics: 'majka milo-rodna, majka milo-rodna, majka milo-rodna, majka milo-rodna'. The lower staff continues the piano accompaniment.

2. U uvodnim recima ovog teksta - uz termin "narodni" - upotrijebljeni su termini "ponarodan" i "paranarodan". Navevši ih, autor ovog teksta mislio je i na slučajeve Žgančevih zabilježbi onih napjevca za koje je očito da ih je stvorila osoba temeljitije glazbene naobrazbe čije je ime nestalo u anonimnosti, i na one (napjeve) za koje se - posebice u novije vrijeme - sve upornije ističe (Fr. Božić, M. Vuk) da su plod stvaralačke imaginacije svestranoga Florijana Andrašeca (1888-1962) iz Dekanovca.²⁰ On bi, naime, i prema autoru ovog teksta mogao biti mogući ishrititelj 27 svjetovnih napjevca, objavljenih u pojednim Žgančevim edicijama između 1920. i 1957. godine s naznakom narodna "iz Dekanovca". Uostalom, i sam je Žganec naveo da je Andrašec "znao silu pučkih popijevaka" te je "Po njegovom pjevanju zabilježio gotovo sve popijevke koje se pjevaju u Dekanovcu i okolici".²¹ Tom njegovu zapisu neka bude dodan i ulomak iz Žgančeva pisma Andrašecu od 06.06.1951. što ga donosi Z. Bartolić u spomenutoj knjizi, a koji glasi: "Javite mi odakle Vam ta melodija? Samo iskreno i istinski. Meni izgleda da u tom Dekanovcu 'zviraju' melodije i pjesme. Htio bi [!] znati, kakav je to zdenec koji je nepresušan?"²² Unatoč takvoj sumnji, Žganec nije u slučaju Andrašeca odigrao onakvu ulogu kakvu je, na primjer, odigrao F. Ks. Kuhač u slučaju Ferda Rusana (1810-1879). Možda zbog toga što nije vjerovao u mogućnost pojave novog Rusana u našem stoljeću.²³

Što se tiče mogućeg Andrašecova autorstva u Žgančevoj zbirci duhovnih napjeva iz Međimurja (1925), ono bi se moglo odnositi na napjeve za koje je Žganec (u Dodatku II., Moji pjevači i saradnici, str. 167) naveo da mu ih je pjevao Florijan Andrašec "seljak i orguljaš iz Dekanovca, star oko 36 godina."

Ti su:

- Dojdi, Duh sveti (br. 3)
- Prije kršćanskog nauka (br. 5)
- Po kršćanskom nauku (br. 6)
- Klanjamo ti se (br. 8)
- Svet, svet, svet (br. 10)
- V jutro otprem oči I (br. 19)
- V jutro otprem oči II (br. 20)
- Svim na zemlji mir, veselje (br. 26)
- Gospodine Bože, ja sam tve stvorenje (br. 42)
- Nebo, nebo II (br. 44)
- Nebo, nebo III (br. 45)
- Sveti, svet, svet pevaju V (br. 51)

²⁰ Usp. Franjo Božić (i Miroslav Vuk), *Florijan Andrašec, Hrvatske popijevke iz Međimurja*, Čakovce 1981. Vidi i Zvonimir Bartolić, *Hrvatski pučki pjesnik Florijan Andrašec*, Čakovce 1988., kao i studiju potpisanoga "Doprinos Florijana Andrašeca glazbenom fundusu Međimurja", *Arti musices* 20, 1989, br. 1-2, str. 115-127. U njoj su poimence navedeni naslovi 27 (svjetovnih) napjevca kojima bi Andrašec mogao biti autor.

²¹ Usp. V. Žganec, *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja I. svezak (svjetovne)*, JAZU, Zagreb 1924, str. 9.

²² Usp. Zv. Bartolić, nav. dj., str. 463.

²³ Dosad navedeni tekst u 1. i 2. odsjeku ovog poglavlja dijelom je (ali s dopunama) preuzet iz radova potpisanoga navedenih u bilj. br. 12 (1.) i 20 (2.).

- Pozdravljeno budi telo Jezusa II (br. 58)
- Pozdravljeno budi telo Jezusa V (br. 61)
- Agnec Božji IV (br. 81)
- Naše odnemi grehote (br. 83)
- Vi oblaki ga rosite (br. 86)
- Poslan je angel Gabrijel I (br. 89)
- Marija se majka trudi (br. 115)
- Oj detešce moje drago I (br. 120)
- Narodil se je kralj nebeski (br. 122)
- Ovčica, kam bludiš II (br. 128)
- O zmožnosti neba, zemlje (br. 129)
- V Kani Galileji (br. 130)
- Poslušajte, dragi ljudi (br. 137)
- Tužno plače, žubiko javčec I (br. 150)
- Staše mati kruto tužna II (br. 155)
- O grešna duša III (br. 167)
- Majka Božja je zaspala I (br. 170)
- Majka Božja je zaspala II (br. 171)
- Majka Božja je zaspala III (br. 172)
- Jezus zvličćenje (br. 177)
- Kristuš nam se gore stal (br. 184)
- Veseli se, o Marija (br. 192)
- Ah raduj se sve kršćanstvo (br. 196)
- Kralica angelska II (br. 199)
- Zdravo Devica I (br. 200)
- O Marija, Majka Božja (br. 202)
- O Marija Bogorodica (br. 203)
- O zmožna kralica I (br. 204)
- Svi vu glas jeziki (br. 216)
- Znaš, o Marija, moje veselje (br. 217)
- Hodi človek simo (br. 226)
- Ki se šeće v protuletje (br. 237)
- Denes Gospodinu Bogu (br. 240)
- Veselo je hmreti (br. 245)
- Den srditi I (br. 248)
- O smrt strašna (br. 256)
- O ti tužen človek (br. 257)
- Jezuš svemogući (br. 258)
- Oh kak si velika (br. 261)
- Oslobodi Bože (br. 264)

Medu tim napjevima ima neobično profinjanih i oscbujnih (npr. br. 130), ali i sasvim prosječnih. Neki od njih počinju jednako (npr. br. 58 i 158), neki očituju izvorište iz *Citharae octochordae* (npr. br. 184, 200), a u nekima se može nazrijeti utjecaj svjetovnog melosa, iako u skromnoj mjeri (npr. br. 150). A ako Andrašecu treba pripisati autorstvo napjeva pod br. 120, onda on izlazi kao "krivac" za drugi od ona dva kontrafakturna slučaja o kojima je bilo riječi u prethodnom poglavlju.

Od navedena 52 (Andrašćeva?) napjeva Žganec je višeglasno dopunio one pod br. 8, 19 I, 26, 51, 58, 81, 83, 86, 115, 120, 128, 129, 130, 137, 150, 172, 177, 192, 200, 202, 203, 204, 240 - ukupno 23 višeglasne dopune.²⁴

3. Sabere li se sve što je dosad navedeno, izlazi da je Žganec impozantnim brojem svojih višeglasnih dopuna svjetovnog i duhovnog jednoglasja ostvario opus neosporne glazbene vrijednosti i zbog toga zaslužan naše pozornosti, ne samo današnje nego i budućih naraštaja - kao nedvojbeni dokaz protagonistove opsjednutosti narodnim (ponarodnim i paranarodnim) pjevom i njegove upornosti da mu upravo višeglasnim dopunjavanjem poda dignitet umjetničke tvorčvine a time i omogući trajanje na koncertnom podiju odnosno u sakralnom prostoru.²⁵

Tom konstatacijom svjesno je dodirnuo pitanje opravdanosti kao i logičnosti Žgančeva višeglasnog dopunjavanja onih napjeva za koje je očito da pripadaju području solističkog muziciranja ("JA" forma). Takvo razmatranje te problematike, međutim, ne pripada našem krugu razmatranja. Zbog toga ono ostaje kao naznaka nužnosti sustavnijeg i dokumentiranijeg bavljenja njime od onoga dosad tek usputno natuknutoga.

²⁴ Autor ovog teksta smatra da je prethodnim recima opravdao svoju upotrebu termina "ponarodni" i "paranarodni" u kontekstu teme koja je predmet razmatranja.

²⁵ Prema dostupnim podacima izlazi da je današnje izvođenje Žgančevih višeglasnih dopuna svjetovnih napjeva odnosno malobrojnih izvornih skladbi (koncertno, na radiju) prisutnije od izvođenja onih duhovne sadržajnosti. To se može zaključiti prema tiskanju tih (duhovnih) u recentnim (gotovo službenim) crkvenim pjesmaricama odnosno kantualima. Statistika, načinjena na temelju uvida u 7 takvih edicija u rasponu od 1912-1985. godine pokazuje ovo stanje (broj izvornih skladbi naveden je u zagradama):

Edicija	Mjesto i godina tiskanja	Broj Ž. dopuna
[Hrvatski koral]	Zagreb 1912	3 (jednoglasno) (+1)]
Hrvatska crkvena pjesmarica	Zagreb 1917, 1919 ²	6 (+2)
Hrvatski crkveni kantual	Zagreb 1934	8 (+2)
Hrvatska crkvena pjesmarica	Roma 1949	9 (+2)
Nova crkvena pjesmarica	Zagreb 1974	6 (+1)
Pjevajte Gospodinu pjesmu novu	Zagreb 1985	3 (+1)

Na osnovi iznesenoga Žganec se brojčanim iznosom iz 1985. vratio u 1912. godinu! Po tome bi se moglo pretpostaviti da su njegove višeglasne dopune duhovnog jednoglasja odnosno takve izvorne skladbe na najboljem putu da (već) početkom sljedećeg stoljeća (i milenija) nestanu iz (službene) upotrebe u crkvenim prostorima. A to bi zaista bilo šteta.